

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXIX. ÉVFOLYAM.
TIZEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1914.
DECEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VI. FELSŐÉRDŐSOR 3. SZÁM.

Nárai Náray Szabó Sándor dr.

1861—1914.

Alig néhány hete, hogy eltemettük *Nárai Náray Szabó Sándor dr.* nyugalmazott vallás- és közoktatásügyi államtitkárt, egyesületünk tiszteleti tagját.

A szigorú, rendíthetetlen kötelességérzet élőpéldája, a nemzeti kultúra fáradhatatlan, előkelő munkása volt. Ideális lelkületével, csodás egyéni szeretetreméltóságával mindenkit valósággal megvesztegetett.

Nárai Náray Szabó Sándor dr. 1861. február 25-én született Szombathelyen. Régi magyar nemesi család sarja, anyai ágon a Perczel család ivadéka volt. Gyermekkorában oly szerencsés helyzetben volt, hogy Deák Ferenc nemes alakját vehette példának, mert a haza bölcsét édesatyjához benső kötelékek fűzték. Gyakori együttlétük idején Deák kérdései, meglepetésszerű tréfái a kis Sándor elméjét próbára tették, lélekjelenlétét erősítették. Középiskolai tanulmányait a kegyesrendiek budapesti gimnáziumában végezte; majd a tudományegyetem orvosi fakultásának volt hallgatója. Tanulmányainak befejezése után két éven át Fodor József dr. tanár asszisztense volt. Orvos doktorrá 1886-ban avatták fel. Még ebben az évben búcsút vett az orvosi pályától s december 2-án a közigazgatás szolgálatába lépett. Működését a vallás- és közoktatásügyi miniszterium

gyógypedagógiai ügyosztályában kezdte meg. Származása, családi összeköttetései, széleskörű műveltsége arra prae-destinálták, hogy elsőrangú szerepet játsszék. 1898-ban a gyógypedagógiai ügyosztály vezetője, 1906-ban elnöki titkár s még ugyanabban az évben miniszteri tanácsos lett. Ő Felsője 1909-ben a Lipót-rend lovagjává, az 1910. évben államtitkárrá nevezte ki. 1913-ban nyugalomba vonult. A nyugalmat rövid ideig élvezhette. A gondviselés azt az óhaját, hogy magának és szeretett gyermekeinek legalább nyolc évet szentelhessen, nem teljesítette. A halál 1914. év november 18-án elragadta az élők sorából.

Élete és működése két szóba foglalható össze: dolgozott, boldogított. Mint ember a *suaviter in modo*, mint munkás a *fortiter in re* intelmét követte.

Sokat s fáradhatatlanul dolgozott. Gazdag munkálkodásának javarésze a gyógypedagógiai intézmények ápolására, fejlesztésére esik. Nemcsak hivatali kötelességgel, de szeretettel karolta fel a vakok, siketnémák és szellemi fogyatékosokban szenvedők elhanyagolt ügyét. Orvosi tudásával, pedagógiai érzékével s adminisztratív képességével a gyógypedagógia ügyének olyan egységes, erős szervezetét sikerült megalkotnia, melyet bátran szembeállíthatunk a külföld hasonló intézményeivel. Kilenc siketnéma-intézetet, a vakok számára három intézetet s hét kiegészítő iskolát létesített. Gondoskodott a felnőtt vakok, siketnémák és szellemi fogyatékosok ipari kiképzéséről. Az intézetek szervezésével kapcsolatban nem került ki figyelmét a gyógypedagógiai intézetek tanítóinak képzése és anyagi ellátása sem. A gyógypedagógia ügyét irodalmilag is szolgálta. Írásai fényes megnyilatkozásai nemcsak szakképzettségének, de pedagógiai érzékének és széleskörű műveltségének is.

A népoktatás s ennek keretében a tanítóképzés ügyét

közvetlenül, mint államtitkár, csak néhány éven át munkálta. E téren minden törekvésében, cselekedetében izzón megnyilatkozott a magyar néplélek lángoló hazaszeretete. De a hazaszeretet fogalmát nem olvasztotta bele az egyoldalú fajszeretetbe. Széchenyi példájára a magyar fajba kitartást, állhatatosságot, türelmet és mérsékletet kívánt beleoltani. Őszintén vallotta, hogy az álladalom fennállásának alapja a nemzet minden tagját érintő kultúra, melynek a nemzetet fenntartó értékét a nép műveltsége adja. Felismerte s munkálta azt az utat, mely az egyetemes nemzeti s a magyar kultúra felépítéséhez vezet. A népoktatás összes területein a magyar államiság kidomborítására törekedett s éleslátásával e nagy értékű munkában felismerte a tanítóképzők szerepét.

A tanítóképzés terén kifejtett rövid három évi munkálkodását maradandó alkotások ugyan nem jelzik, hiszen azok csak hosszú évek érlelő munkájának lehettek volna gyümölcsei; de a népoktatásról és tanítóképzésről vallott elvei s azok megvalósítására irányuló törekvései előtt tisztelettel, elismeréssel hajlunk meg és sohasem fogjuk elfelejteni, hogy ügyünket bölcseséggel, tapintattal s odaadó szeretettel vezette.

Szellemét őszinte hálával és elismeréssel kísérvük az érdemek pantheonjába. Emléke az idő, az évek leereszkedő kék fátylai mögül a messzeségből mindenkor kedvesen fog reánk tekinteni.

—s.

Tanítóképzés.

«Normál tanmenet és normál tételsorozat.»

Folyóiratunk ezévi októberi számának fentidézett című közleményében *Quint* József kartársunk azt a kérdést vetette fel: „Nem volna-e kívánatos a mi szempontunkból, hogy a tantervhez szerkesztett normál-tanmenetnek megfelelőleg a vizsgálati szabályzathoz normál tételsorozatot kapjunk?”

Tisztelt kartársunk nyomban felelt is a kérdésre s a tőle megszokott alaposággal az érvek egész sorát hozta fel annak a bizonyítására, hogy a normál tételsorozat éppannyira kívánatos, mint a normál-tanmenet. Szerinte mindakettő hasznos és szükséges, mert ezekben „az élet követelményei jutnak kifejezésre” s mert „a normál tanmenetek és normál tételsorozatok gondolata impliciten benne rejlik a tanítóképzés Hármaskönyvében.”

Énnekem is ez a meggyőződés. Minthogy azonban jól tudom, hogy a felvetett kérdés mindannyiunkat megnyugtató módon való megoldása csakis abban az esetben remélhető, ha minél több oldalról s minél többen mutatunk rá az említett „normák”-nak a) kulturpolitikai, b) pedagógiai és didaktikai jelentőségére, c) a készítésük alkalmával figyelembe veendő szempontokra, nemkülönben d) a hivatalos úton gondolt kiadásuk várható következményeire: ezért bátorkodom hozzászólni én is e tárgyhoz, az imént jelzett vizsgáladási körök sorrendjében.

I. Tanítóképzésünk célját, módját, eszközeit, továbbá külső kereteit, tartalmi színvonalát s egész rendszerét híven tüntetik fel „Hármaskönyvünk” egyes fejezetei. Az ezekben foglalt megállapítások és rendelkezések mindegyikéből az ügy szeretetének nagyfokú melegsége, az ügy komolyságába s jelentőségébe vetett hitnek rendkívüli szilárdsága tükröződik. Olvasásuk közben lehetetlenség nem érezni azt, hogy aki a magyar tanítóképzés szolgálatába szegődik, az a nemzet legértékesebb javainak a letéteményese és munkájával a mai társadalom s a jövő nemzedékek erejének növekedését, szellemi, erkölcsi és anyagi jólétének gyarapodását mozditja elő.

Hármaskönyvünk figyelmes olvasása közben lehetetlenség azonban más egyebet is nem éreznünk. Érezzük ugyanis azt, hogy a népműveltséget legközelebről meghatározó tanítóképzésnek a

munkája a részletek finom, intenzív kidolgozásával szépen fejleszthető.

A tanítóképzésben — valamint minden más téren is — az intenzív munka egyik elsőrendű feltétele: az adott és szünet nélkül módosuló körülmények alapos ismerete s az ezen az ismereten felépülő *tervszerűség*.

Tanítóképzésünknek ezt az országszerte és a munka legapróbb részleteiben is kívánatos tervszerűségét s ezen belül a nemzeti érdekből szükséges egyöntetűségét (nem pedig azonosságát) okvetlenül biztosítanunk kell, ha intenzív fejlődését óhajtjuk.

Általános tanítóképzői tantervünk és a hozzácsatolt utasítások — mint ahogy ez az ilyen, rendszerint hosszabb időre szóló munkálatban másképp nem is lehetséges — a magyar tanítóképzés eszményi céljait s eszközeit jelölik meg és a már kipróbált nevelési s tanítási módokat ismertetik. Az itt is, ott is szünet nélkül módosuló pozitív és negatív életszükségletek s helyi körülmények egyenkint és külön-külön nem, hanem csak nagy vonásokban jutnak kifejezésre ezekben a tervekben.

Az államkormánytól — az országos közoktatásügyi tanács javaslatára — kijelölt egyetemes, nemzeti tanítóképzési célok megvalósítása a pedagógusok dolga. Ők vannak hivatva megállapítani azt, hogy ez a feladat a valóságos és változatos helyi életkörülmények között hogyan és mennyiben oldható meg és hogy tapasztalásuk és meggyőződésük szerint időközben s a legközelebbi jövőben esetleg mely újabb tanítóképzési célok és módok kijelölése s általánosítása mutatkozik kívánatosnak és lehetségesnek.

A pedagógusok a maguk tapasztalásait *állandóan* tudomásukra hozzák az országos kulturpolitika irányítóinak. Megteszik ezt egyenkint és testületenkint módszeres tanácskozásaik során, rendszerezve és egyesítve pedig az általános tanításterv végrehajtása közben észlelt nehézségek és lehetőségek pontos följegyzését tartalmazó helyi részletes haladási naplóikban, ugyszintén az ez utóbbiak figyelembe vételével, ugyancsak az iskolai év folyamán kialakulni s összeállítani szokott helyi vizsgálati tételsorozatok formájában, miket évenként beszolgáltatnak a minisztériumba.

A tanítóképzés ügyét intézőknek módjukban van így az, hogy az egyes intézetekben szünet nélkül megnyilvánuló pozitív és negatív életszükségletekről az ezeket közvetlen tapasztalásból ismerő s ezért leginkább megbízható, egyedül illetékes s egyedül hozzáértő pedagógusoktól értesüljenek.

A közoktatásügyi kormány joga és teendője megint, hogy a jelzett úton-módon s állandóan tudomására hozott tanítóképzési pozitív és negatív életszükségleteket, akadályokat s lehetőségeket a kulturfilozófia és kulturpolitika, mindenek előtt pedig a nevelés-tudomány szempontjából is, a dologhoz értők tanácsában megfontolás tárgyává tegye, a tanítóképzés s egyidejűleg az egész nemzeti köznevelés munkájának s szervezetének rendszerébe illessze és végül, hogy közülök azokat, melyek egyetemes szükségletként mutatkoztak s a hozzáértők bírálata szerint helyeseknek és üdvöseknek bizonyultak, *a tanítóképző tanárok összesége számára újabb törekvési célokkul kijelölje.*

Véleményem szerint csakis ezen az úton s egyedül ilyen módon biztosítható okszerűen a tanítóképzésben — valamint az egész nemzeti közművelődés terén is — a színvonal egyenletessége, az előrehaladás egységessége, a fejlődés folytonossága és tervszerűsége. De így biztosítható csak a pedagógusok kezdeményezési szabadsága, egyénenkint megnyilvánuló értékük s teljesített szolgálatuk megbecsülése is.

S vajjon nem mindezek biztosításában áll-e az okos és jó kulturpolitikának legfőbb feladata?!

Az a kérdés — s éppen erről van most itt szó, — hogy milyen formában és mikor jelölendők ki a kulturpolitika vezetői részéről a pedagógusok (jelen esetben a tanítóképzés munkásai) számára a fentebb említett újabb és újabb törekvési célok?

Erősen meg vagyok győződve róla, hogy ez a célkijelölés okszerűen csakis az egyes tanítóképzői tanároktól beérkező helyi részletes haladási naplók (helyi tanmenetek) és helyi vizsgálati tételsorozatok tanulságainak — fentvázolt módon eszközölt — középponti rendszerezése útján, e rendszerezés eredményeként kiadandó, *általános érvényű, részletes tanítás-tervek és országosan zsinórmértékű tekintendő, egységes vizsgálati tételsorozatok* alakjában történhetik.

Ha így gondoljuk el a „normál-tanmenetek“ és „normál tételsorozatok“ céljait s keletkezését, akkor — azt hiszem — egy pillanatra sem kételkedhetünk ezeknek *kulturpolitikai jelentőségében.*

II. Minket azonban, tanárokat, sokkal közvetlenebbül érdekel e „normák“ pedagógiai és didaktikai értéke. Vizsgáljuk ezt közelebbről!

A tanítóképzés szervezetének, mint minden más élő szervezetnek is, van egy olyan része, mely — a Menenius Agrippa mesé-

jében említetthez hasonlóan — az egész szervezet működésének meghatározója s mindenkori állapotának legbiztosabb fokmérője és mutatója.

Ilyen középponti tényező tanítóképzésünk szervezetében a tanítónövendék maga, illetőleg hazánk összes tanítónövendékei együttvéve.

Ha azt akarjuk, hogy az egész szervezet működését meghatározó s állapotát feltüntető tényező rendeltetésének minél tökéletesebben megfeleljen, gondoskodnunk kell ennek az életenergia termelésére alkalmas tápláló anyagokkal való okszerű ellátásáról.

Általános tanítás-tervünk a tanítóképzés eszményi céljainak kijelölése mellett felsorolja azokat az ismereti anyagokat s nagy vonásokban azokat a módozatokat is (az utasításokban), melyeket a tanítónövendékekben rejlő nevelői kvalitások s pedagógiai hatású energiák termelésére az elméleti megfontolás alkalmasaknak talált.

Kétségtelen dolog azonban, hogy minél magasabbra s minél messzebbre tűzik ki törekvésünk célját, annál kevésbé világosan látjuk s vajmi könnyen szemelől téveszthetjük azt. Minél vázlatosabb valamely terv, annál kevesebb szempontot jelöl meg a gyakorlati megvalósítás számára s annál kevésbé biztosítja a munkában való egységes előre-haladást, főképp abban az esetben, ha ennek elvégzése önállóan gondolkozó s egyéni meggyőződés alapján cselekedni törekvő munkásokra van bízva.

Ilyen körülmény tette nehézkessé minékünk is eddig a tanítóképzés munkáját!

Többé-kevésbé világosan láttuk ugyan — legalább a növendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésében való résztvételünk pillanataiban — a közös célt, melyet tantervi utasításaink az általános részben elibénk tűztek; kezünkben volt közös feladatunk vázlatos terve is az általános tanterv alakjában; de mi azért haladtunk a magunk külön útján tovább, ki-ki a saját közismereti tárgyának magaslati irányában. Azt hittük — s hiszik közülünk sokan még ma is, — hogy a kitűzött célnál így is találkozhatunk, mert utjaink a nagy messzeségben összefutóknak látszanak, noha igazában véve, ha talán párhuzamosak is; de más-más célhoz vezetők.

Ez az illúzió sok bajt okozott már a tanítóképzés terén. Nem csak minálunk, hanem kevés kivétellel a külföldön is mindenütt ez téveszti meg, vagy helyesebben talán: ez nyugtatja meg a kulturpolitikusokat akkor, midőn az államok vagyoni helyzetét mérlegelve, pedagógiai szakiskolákként szerveznek olyan intézeteket,

melyeknek célja megtanítani a leendő tanítót arra, hogyan adhatja át a közműveltség ismeret-anyagát a népiskolai tanulóknak, mielőtt birtokában lenne ő maga is ennek az ismeret-anyagnak „*olyan színvonalon* — mint azt tantervi utasításaink az általános részben kívánatosnak jelzik, — *hogy felette uralkodni és vele céljaihöz képest rendelkezni tudjon.*“

Valóban ideje már, hogy ezt a rendkívül nehéz pedagógiai, didaktikai és methodikai problémát végre igazán konkrét alapon, ne deduktív, hanem induktív eljárást követve, teljes jóhiszeműséggel, őszinte odaadással és komolysággal igyekezzünk megoldani.

Vajjon sikerül e majd s egyáltalában sikerülhet-e ez a törekvésünk? Ezt most nem mondhatjuk még meg teljes bizonyossággal. Erősen hisszük azonban s föltétlenül hinnünk is kell azt, hogy igyekezetünk közelebb juttat bennünket s velünk együtt hazánk kulturpolitikusaít is a lehetőségek és az akadályok reálisabb alapon való megismeréséhez s az eddiginél föltétlenül biztosabb megállapításához.

Problémánk induktív eljárással való megoldását, illetőleg e megoldásnak illetően módon való újabb és legkomolyabb megkísérlését teszi lehetővé számunkra az összegyűjtött helyi haladási naplóink (helyi tanmenetek) tanulságainak figyelembe vételével épp most készülő „normál-tanmenet.“

Ennek, a közel jövőben mindnyájunk számára zsinórmértékül szolgáló részletes tanítás-tervnek pedagógiai s didaktikai jelentősége — az elmondottak értelmében — abban fog állani tehát, hogy sokkal konkrétebb formában jelöli ki tanítóképzésünk célját s bizonyára többoldalulag s közelebről világítja meg, mint az általános tanterv. Egyenkint fog rámutatni a közös cél felé törekvésünk részföltételeire s ezzel lehetővé teszi mindannyiunk számára a tanítóképző-intézet fogalmának s rendeltetésének azonos értelmezését. Tüzetesen elemezi tanítói s nevelői eljárásainkat, megállapítja ezek egymásra hatását, kölcsönös kiegészítődését s a közös céllal való kapcsolatukat. Megjelöli világosan azt az egyetlen utat, amelyen ha egyszerre óhajtunk odaérni közös célunkhoz, nem egymástól függetlenül s egymás munkájáról tudomást sem véve, hanem csak arcvonalban s lépést tartva lehet együtt haladni. Megmutatja konkrét példákon azt, hogy tanítványaink lelkében miképp és mennyiben olvashatók tartalmilag egységes egészzé a közműveltség tárgyai s az ezek keretébe tartozó részismeretek külön-külön való és együttes hatására, a legnagyobb valószínűséggel

hogyan és mennyiben váltódnak majd ki s mily mértékben fokozódhatnak tanítványainkban évfolyamonként azok a nevelési kvalitások és pedagógiai hatásu energiák, amelyeket bennük kifejleszteni akarunk.

A vizsgálati szabályzat kiegészítéséül *Quint* kartársunktól óhajtanódnak jelzett „normál tételsorozat“ szintén nagy szolgálatot tehet tanítóképzésünk ügyének pedagógiai s didaktikai tekintetben.

Míg ugyanis a „normál-tanmenet“ a tanítóképzés célját s e cél felé konkrét alapokon, az indukció útján való együttes haladásunk mozzanatait részletezné; addig a zsinórmértékül kiadni javasolt, egységes vizsgálati tételsorozat a változatos helyi körülmények között folyó munkálkodásunknak az idők folyamán gyarapodó tapasztalásaink szerint tényleg elérhető, átlagos eredményét tüntetné fel. Egyidejűleg azonban szempontokat is megjelölne arra nézve, hogy az általános és a részletes tanítás-tervben kijelölt ismereti anyagot s a Rendtartási Szabályzat értelmében folytatott nevelői eljárásaink eredményeit is miképen és mely oldalakról kívánatos és lehetséges egyrészt megvilágítani, másrészt pedig összefoglalni és rendszerezni abból a célból, hogy növendékeink a vizsgálatok idején tudásuk s érzéseik harmonikus egységéről, ismereteik összefüggő voltáról s hasznavehetőségéről tehessenek bizonyosságot és választott élethivatásuk minden oldalu s önálló értékelésére is képesítve legyenek.

A zsinórmértékül kiadni javasolt (normál) vizsgálati tételsorozat mutathatná meg csak igazában azt, hogy tanítóképzésünk jelenlegi szervezete mellett konkrét, tapasztalásaink alapján átlag mit remélhetünk növendékeinktől mi tanárok s mit kívánhatnak ezektől és mitőlünk a magyar tanítóképzés ügyének mindenkori irányítói. E tételsorozat volna hivatva ezek szerint arra, hogy fel-tüntesse tanítóképzésünk időnként való reális, igazi színvonalát és hogy *egységes mértékül* szolgáljon tanítói pályára készülő ifjúságunk szellemi s erkölcsi súlyának, értékének megítélésében s megállapításában. Ilyen egységes értékmérőre pedig éppen minálunk van nagy szükség, ahol a tanítóképzés munkája annyi különböző tényezőnek közrehatása mellett folyik, mint Angol- s Oroszország kivételével, talán sehol egyébütt világrészünk kultur államaiban.

III. Meggyőződéseim szerint úgy a „normál-tanmenet“, valamint a „normál tételsorozat“ is csak az esetben szolgálhatnak majd igazán zsinórmértékül mindannyiunk részére, hogyha készítőik valóban a reális és tényleges állapotok s életkörülmények szigorú figyelembevételével állítják össze azokat.

Nem lenne például általánosan zsinórmértékül tekinthető s vehető az olyan részletes tanítás-terv és olyan vizsgálati tételsorozat, amely csak az itt-ott, vagy éppen csak egyetlenegy tanítóképzőben meglévő, kedvező, vagy kedvezőtlen életkörülményekre támaszkodnék. Minél több ponton érintik majd e zsinórmértékek tanítóképzésünk egész színvonalát, annál biztosabban lesznek megállapíthatók egyes helyeken az e vonaltól való eltérések, annál könnyebben folyhatik majd az egyengetés munkája s annál gyorsabb lesz egyetemleges fölfelé emelkedésünk.

Az sem lenne szerencsés dolog azonban, véleményem szerint, ha a készülő részletes tanítás-tervben s a kiadni javasolt egységes vizsgálati tételsorozatban nem találna helyet mind az az újabb törekvés, amely általános tanítás-tervünk és tantervi utasításaink megjelenése óta tanítóképző-intézeteink nagyobb részében követőkre talált s üdvösnek bizonyult. Nem volna helyes tehát a tanterv és az utasítások minden egyes megállapításához és rendelkezéséhez még most is és mindvégig görcsösen ragaszkodnunk. Hisz' az általános tantervnel okvetlenül rövidebb időközökben kiadandónak gondolt részletes tanítás-terv s egységes vizsgálati tételsorozat éppen arra valók volnának, hogy figyelmeztessenek az idők folyamán mutatkozó újabb lehetőségekre s ilyen módon biztosítsák az ugrás és iramodás nélkül való előrehaladást s a természetes fejlődés folytonosságát.

Általános tanítástervünknek s a hozzácsatolt utasításoknak különösen a pedagógiai tárgyak tanítási anyagát kijelölő s részben a növendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szabályozó rendelkezései — főleg a III. osztályban — olyannyira hézagosak és bizonytalanok, hogy azokhoz szigoruan ragaszkodnunk semmikép sem volna célszerű dolog. Eddig is kénytelenek voltunk kiegészíteni azokat, amit az ügy érdekében kötelességünk teljes őszinteséggel bevallani.

A III. osztályban például, ahol növendékeink pedagógiai kiképzése összpontosul, föltétlenül kívánatos lenne az, hogy a neveléstudományi ismeretek teljességét megismertessük növendékeinkkel legalább is annyira rendszeresen, mint a közismereti tárgyakét. Általános tanítástervünk azonban nem nyújt erre módot. Sem a tanítástervben feltüntetett pedagógiai ismeret egységek nincsenek okszerűen kiszemelve, sem a tárgy feldolgozására kiszabott idő nem elégséges ahhoz, hogy a pedagógiai tudnivalókat tanítói szakiskolához illő mérfékből részletezve, rendszeres összefüggésben, egységes egészként bemutathassuk növendékeinknek.

Ilyen komoly megfontolást érdemelnek az alábbi tények is: Tantervünk s az új Rendtartási Szabályzat 392. §-a szerint az egyes közismereti tárgyak tanárai „mintatanításokban” kell, hogy bemutassák tárgyuk „specifikus módszerét.” E mintatanítások időpontját is megjelöli ez a §. azt rendelvén, hogy a mintatanítások akkor tartandók meg a közismereti tárgyak tanárai részéről „midőn a pedagógia tanára a III. osztályban valamely népiskolai tárgy módszerét tárgyalni óhajtja.” Az egyes közismereti tárgyaknál — kettő kivételével — nem lévén azonban a módszeres feldolgozásukra fordítandó órák számszerint megjelölve: *e tárgyak tanárai mintatanításaikat a tárgyukra eső évi óraszám keretén kívüül igyekeznek megtartani*, még pedig rendszeresen a pedagógiai órák valamelyikét, vagy a növendékek próbatanításaira szánt órákat óhajtják erre a célra lefoglalni.

Minthogy a tantervi utasítások s a Rendtartás értelmében minden közismereti tárgy tanára egyúttal tárgya népiskolai tanításának módszerét is tartozik megismertetni a tanítónövendékekkel, ezért e módszer sajátosságainak mintatanítás alakjában való gyakorlati bemutatását is a saját tárgyára eső évi órák keretén belül s a maga heti óráinak valamelyikén, vagy ha szükséges (pl. állattan, növénytan, ásványtan-természetrajzból, a fizikai, csillagászati s politikai földrajzból, stb. stb.-ből) esetleg több órán kellene elvégeznie.

Erre a célra a III. osztályban — hacsak félórásoknak gondoljuk is a mintatanításokat, legalább 15—20 órát kell lefoglalni s ezt az időt a pedagógiai órák csekély száma miatt s a növendékek próbatanításaira szükséges alkalmak biztosíthatása céljából semmiesetre sem szakíthatjuk ki sem az elméleti, sem pedig a gyakorlati pedagógiai órákból, hanem igen is az egyes tanárok tárgyainak módszertani óráit kell felhasználni az ő mintatanításaikra. Ezt a dolgot esetleg úgy is meg lehetne oldani a gyakorlatban, hogy a III. osztály heti órarendjében a mostani óraszámom belül, s mintatanítások céljaira kijelöltetnék egy olyan óra, melyet az egyes tanárok évi s heti óraszámuk keretében, tárgyuk módszeres feldolgozására szolgáló óráként látnának el, a mutakozó szükséglethez képest váltakozva. Ugyanerre az órára felszabadítandó lenne a pedagógia tanára is, akinek ez hospitálási órája lenne.

Eléggé szerencsésnek mutatkozik az a megoldás is, hogy a III. osztályban csak a gyakorlóiskolai tanító tartson mintatanítást, a közismereti tárgyak tanárai pedig a IV. osztályban mutatnák be tárgyuk népiskolai tanításának „specifikus módszerét.”

Jól tudom, hogy a pedagógián kívül más tárgyakra vonatkozó általános tantervi s utasításbeli rendelkezések kapcsán is rá lehetne mutatni olyan tényekre, melyek az e sorokban tárgyalt „normák“ készítése közben becses szempontokul szolgálhatnának; de ilyenek felsorolására nem érzem magamat hivatottnak. Bizonyára meg fogják ezt tenni az egyes közismereti tárgyakat tanító kartársaim külön-külön.

IV. Befejezésül még csak egy pár sorban kiegészítem az elmondottakban jórészt már benne foglalt feleletet arra a kérdésre, hogy vajjon milyen következményei várhatók majd a tanítóképzői részletes tanítástervnek s különösen az egységes vizsgálati tételsorozatnak, miket zsinórmérték gyanánt a minisztérium adna a kezünkbe?

A magam részéről azt hiszem, hogy e „normák“ hatása a többiek között ezekben fog mutatkozni:

1. A magyar tanítóképzés összes munkásai, kezükbe véve az egységes zsinórmértékeket, sorra s nagy buzgón hozzá fognak látni intézetük berendezésének, felszerelésének, a helyi környezetnek és körülményeknek, de egyuttal növendékeik s a saját maguk munkássága eredményeinek, buzgóságuk, készültségük s képességeik fokának tüzetes és leliismeretes megvizsgálásához, abból a célból, hogy megállapítsák azt a távolságot, esetleg eltérést, amely mind e megnevezett tényezők s a kezükben lévő zsinórmértékkel megvont egyenes között netalán észlelhető; avagy, hogy konstatálják azt, hogy vizsgálódásuk idejében a zsinórmértékkel jelzett színvonalat annak minden pontján érintik.

2. Az így észlelt és megállapított minden legcsekélyebb jelenséget gondosan följegyezzük magunknak s rajta leszünk, hogy a hézagokat mielőbb eltüntessük, avagy a tanítóképzés egyetemes érdekeit szolgálva, teljes őszinteséggel feltárjuk azokat az akadályokat, melyek miatt azt vagy egyáltalában nem, vagy csak részben sikerült megtennünk.

Ezzel az eljárással a konkrét tények és tapasztalások összegyűjtésének a munkáját kezdjük meg s megindítjuk a sikeres tanítóképzés eddig talán nem is sejtett föltételeinek kritikai elemzését, tárgyilagos osztályozását s rendszerezését. Mindez pedig — hitem szerint — a tanítóképzés indukció útján, reális alapon felépülő elméletének kialakulását s végső eredményben a tanítóképzésnek a nemzeti köznevelés egyik legfontosabb tényezőjeként való, általános elismertetését segíti elő.

Van-e, lehet-e egyáltalában a tanítóképzés munkásai között olyan, akit erkölcsi felelősség-érzete ne kényszerítene arra, hogy e jelzett célok felé törekedjék?! Ilyen törekvést jelent a „normál tanmenet“ s a „normál tételsorozat“ kiadása is, amit éppen ezért csak szívesen fogadhatunk.

Budapest.

Répay Dániel.

A képesítői mértani tételekről.

Testvérintézeteink működéséről csak az értesítőkből nyerhetünk képet, mely azonban a dolog természete szerint csak igen általános lehet, de pl. a mértani képesítő vizsgálatra feladott tételek mégis kell, hogy legalább bizonyos mértékig kifejezzék e tárgy tanításának színvonalát, esetleg anyagát és tanításának módját is.

Magam is a mennyiségtant tanítván, minden évben át szoktam nézni a közölt tételeket s a lefolyt évre vonatkozólag ezt az átnézést kissé részletesebben végezvén el, tanulmányozásom eredményét illetőleg a közölt tételek ellen emelt, *természetesen csak egyéni* kifogásaimat az alábbiakban közlöm.

Észrevételeimhez általános bevezetést nem bocsátok előre, nem állítom fel külön azokat a követelményeket, melyeknek szerintem a feladatoknak meg kell felelniök, mert hiszen a kifogások azt mutatván, hogy *milyennek nem kívánom* a feladatokat, ezekből a tényleges kívánásokra könnyen lehet következtetni.

Mintegy statisztikai adatul előrebocsátom, hogy átnéztem a rendelkezésemre álló 14 állami tanító, 5 állami tanítónő, 12 felekezeti tanító és 5 felekezeti tanítónőképző értesítőjében közölt feladatokat; ellenben 2 állami tanító, 1 állami tanítónő, 2 felekezeti tanító és 2 felekezeti tanítónőképző értesítőjében, sajnálatomra nem találtam közölve az ilyen feladatokat, pedig talán az államiakra ez kötelező is volna s mindenesetre nagyobb értéke van, mint sok más közleménynek. Kifogásaim a következők:

A kevésbé szakemberek szempontjából kívánatosnak tartom, hogy az értesítőkből a feladatok, a lehetőség szerint *sajtóhiba nélkül* közöltessenek, mert hiszen a mennyiségtannál okozhat leginkább a sajtóhiba értelmetlenséget, lehetetlenséget.

Öt jellemző sajtóhibát találtam.

Egy feladatban a köbméter hivatalos jelölésében a 3 (hatványkitevő) helyett 8-as használtatott; egyben a négyzetdeciméter

hivatalos jelölésénél a 2-es nem mint hatványkitevő, hanem mint index szerepel; egy feladatnál az x betű helyett a szorzás jele alkalmaztatott; egy feladatot a vonás felesleges használata tett értelmetlenné (a hektár hivatalos rövidítését a szedő is, javító is — ugalátszik — kötőszónak nézte és elé vonást tett); egy feladatnál a vonás elhagyása okozott értelmetlenséget, mert egyenes gömbölyü (közben vonás nélkül) bár mennyiségtanilag lehetetlen valami, de nyelvtanilag mégis mást jelent, mint ha a két szó közé vonást teszünk s a feladatban ez utóbbi jelentésre lett volna szükség.

Utasításaink szerint minden dolgozatnak nyelvi szempontból is helyesnek kellvén lenni, világos, hogy a mennyiségtani dolgozatok *fogalmazására*, azokban a szabatos, világos és *helyes kifejezések használatára* nagy gondot kell fordítanunk.

E tekintetben több kifogásolni valót találtam. Az ilyen fogalmazás: „Mennyibe kerül az a... , ha“ nyelvtanilag nem helyes; az ilyen kérdések: „Mi lesz a felszine, mi az ára“ stb. egészen mást jelentenek, mint amit a feladatban kérdezni akarunk. Én pl. azt a feladatot, mely így kezdődik, hogy mi az ára: minden számítás nélkül e szóval oldottam volna meg: pénz. (Pedig ilyen kérdést 6 feladatban találtam; e közül 3 ugyanazon intézetnél fordul elő.)

Ugyanazon szempontból kifogásolom a következőket: Szabályos húrhatározó (ha szabályos, felesleges odatenni, hogy ez húr sokszög), nyolcszögű márványoszlop, négyzet hasáb, négyzetlapu gúla, négyzetes gerenda, gömbölyü gerenda, ellipszis alaku fürdőmedence stb. Ezek mennyiségtanilag nem szabatos kifejezések; helyettük ilyen forma teendő: négyzet alapu hasáb stb.

Ide tartoznak a népies gömbölyü, golyó stb. szavak használata, melyeket szintén kerülendőnek tartok. (Egy példa vegyesen használja a golyó és gömb szavakat.) Ide sorozom még a körgyűrű vastagságának elnevezését a szélesség helyett, valamint a számtani haladványsor elnevezést, mely helyett vagy számtani sor, vagy számtani haladvány használandó, de nem mind a kettő együtt! Ugyancsak nincs a tengelyrendszerben két pozitív tengely, hanem van mind a két tengelynek pozitív része.

Szintén csak kifejezési hibának tekintem, hogy egy feladat a gömbsapkához tartozó gömbcikk köbtartalmát akarja kiszámíttatni a gömbszelet helyett. Végül itt említem meg, hogy ma már nagyon ósdinak tetszik a köbmérték jelölésére a kétátlós négyzetet használni.

Vizsgálati szabályzatunk azt követeli, hogy a feladatok megoldásából a jelöltek számítási ügyessége is kitűnjék, de azért *hatá-*

rozottan mértani példákat kíván; ebből a szempontból 4 feladatot kifogásolok. Kettő ezek közül egyáltalában nem mértani (a Jupiter középtávolságának kiszámítása és annak kiszámítása, hogy megadott sulyu ólomból, a szintén megadott fajsuly mellett hány drb egy köbcentiméteres kocka önthető); a másik kettőnél pedig, mely azonos szöveggel, csak más adatokkal két intézetnél fordul elő, a számtani részt tulnyomónak tartom. (A derékszögű háromszögű alappal bíró gúla alapéleit kell kiszámítani a gúla köbtartalmából, magasságából és az alap befogóinak összegéből.)

Azokat a feladatokat, melyek határozottan, mint számtani feladatok szerepelnek egyes felekezeti intézeteknél, ebből a szempontból természetesen nem kifogásolom, mert azt kell feltételeznem, hogy ezen intézetek az állami vizsgálati szabályzatot még nem alkalmazzák.

Ha már nyelvi szempontból is meg kell követelnünk a szabatos fogalmazást, még inkább kell erre törekednünk mennyiségtani szempontból s e tekintetben a feladatoknak határozottaknak, a szükséges adatokat tartalmazóknak kell lenniök.

E szempontból kifogásolom a következő feladatokat: Egy feladat az összetett testet betetőző gúlát is számíttat, de nem mondja meg, hogy a gúla hány oldalu; egy feladat az egyiptomi pirámist számíttatja, de nem mondja meg, hogy alapja négyzet; egy példában a derékszögű egyenes hasáb éleit kell kiszámítani, de nincs megmondva, hogy a hasáb hány oldalu; egyben ólomgömb sulyát kell számítani, de nincs megadva az ólom fajsulya; egy feladatban megadott sugaru körre állított gúla köbtartalmát kell számítani, de hát az nem okvetlen szükséges ily fogalmazás mellett, hogy a gúla alapélei a körnek hurjai legyenek, tehát ez is határozatlan; három intézetnél is előfordul az összetett buzaverem köbtartalmának számítása, de sehol sincs megadva a henger átmérője, pedig az nem okvetlen magától értetődő és nem is okvetlen szükséges, hogy az a csonkakúp egyik átmérőjével egyenlő legyen; egy példában egy udvar kikövezésének költségét kell kiszámítani, de nincsenek megadva a téglá méretei, pedig azok nem okvetlen mindenütt egyenlők s még ez esetben is meg kellett volna adni. Szintén határozatlannak veszem azt a feladatot, melyben megadott méretű, kúpalku mérőedényen az 1 liter magassági vonalát kell kiszámítani, de nincs megmondva, hogy az alaptól-e vagy a csucstól s az sem, hogy a felületen vagy a tényleges testmagasságvonalon keresendő-e ezen távolság.

Miután a feladatokból az illető intézet oktatásának szintjára szoktak következtetni, nem helyeselhetem az igen egyszerű feladatokat, mint pl. a szabályos hatszög oldalából a terület kiszámítása; a négyzet oldalából a szabályos nyolcszög oldalának számítása; két pont rendezőiből a két pont távolságának keresése; egyszerű testek méreteiből a test felületének vagy köbtartalmának számítása stb. Az egyszerű tételek alapján, egyszerű számításokkal megoldható feladatokat is lehet komplikáltabbakká tenni.

Jól tudom, hogy e tekintetben a multban sokszor a tanfelügyelői kijelölésben is volt a hiba, ami jövőre, az új szabályzat szerinti szakfelügyelői kijelölésnél bizonyára el fog esni.

Ebből a szempontból csak helyeselhetem azt az eljárást, hogy egyes intézetek az összes beterjesztett tételeket közlik s megjegyzik, hogy melyek voltak kidolgozásra kijelölve. (Furcsa megjegyzés, amint az egyik felekezeti intézet értesítője közli, hogy ezen tételek közül az egyházi főtanfelügyelőség az ezen és ezen számú tételeket felelte.)

Hibáztatom azután, ha a feladatok összetettebbé, nehezebbé, hosszabbá tételéhez nem természetes és főleg nem gyakorlati adatok használatnak, vagyis ha a *komplikálás mesterkélte*. Ilyenekül a következőket említem: A test méreteihez az alaplap kerületének megadása; a gömb felületének számítása a köbtartalomból; a gúlás test bemázolásának ára az alapélből és köbtartalomból; a henger palástja és alapterülete arányából és a henger köbtartalmából a henger méreteinek kiszámítása; a háromszög méreteinek kiszámítása azon feltételből, hogy ezek nagyobbodásából hogyan nagyobbodik a terület. (Két intézetnél is előfordul.) Ide számítom azt a komplikálást is, hogy mikor világító gáz súlyát kell számítani, az adatot a feladat úgy adja meg, hogy a világító gáz fajsúlya fele a levegőének s aztán megadja a levegő fajsúlyát, mellyel magával természetesen nem kell számítani.

Itt említem meg azokat az eseteket is, melyek ugyan a jelen tanévben nem fordultak elő, hogy az adatokat egyenletekben adjuk meg; a mesterséges komplikálás mellett ez az eljárás egyszersmind a számtan tultengésére vezet!

Lényegileg nem emelhető kifogás az olyan feladatok ellen, melyek példatárakból, vagy más intézetek régebbi példáiból vannak átvéve; én azonban mindig értékesebbeknek tartom a tanár saját szerkesztette példáit s bizony feszélyezne, ha azt látnám, amint az idei feladatok közül nem egynél tapasztalható, hogy ugyanazokat másutt is dolgozták.

Ily átvétel esetében is megmarad azonban a tanár erkölcsi felelőssége; a példákat meg kell vizsgálni, ki kell dolgoznia s ha azt látom, amint fentebb 3 intézet azonos példájáról kimutattam, hogy a feladatok ellen észrevétel merülhet fel, azért bizony nem az eredeti forrást, hanem az átvevőt hibáztatom.

Erősen hibáztatom az olyan, általam megfordításoknak nevezett feladatokat, melyek megoldásánál *nem kapunk véges eredményeket*. Az ilyenek a növendéket is többnyire zavarba hozzák; ha pl. azt kapja eredményül, hogy $146\cdot57\dots$ drb golyó önthető, hibásnak gondolja esetleg a jó számítást is, de arra a legtöbbször nem is gondol, hogy esetleg az adat volt hibásan megadva. Ily feladatokat csak oly adatokkal tartok megengedhetőknak feladni, melyeket a tanár az eredményekül nyerendő véges adatokból előre kiszámított; nem tartom megfelelőnek az ily példáknak ugynevezett hasból való feladását. Sajnosan kell megállapítanom, hogy ily feladatot aránylag sokat találtam. Ezek közül a következőket említem fel: Kiszámítandó a 200 dm^2 felületű kocka éle; kéresendő azon üres vasgömb súlya, melynek külső felülete 900 dm^2 , belső felülete 600 dm^2 ; 96 q vasból hány drb 8 cm. átmérőjű gömb önthető; mekkora a 6 kg.-os ezüstgömb sugara; mekkora a 15 kg.-os rézkockából önthető gömb sugara; 100 gr. tömegű és 2'6 gr. sűrűségű testnek kiszámítandók a méretei; 3 kg. ólomból hány drb megadott méretű puskagolyó önthető; 4960 K-ért, 98'5 K árfolyamon hány drb kötvény vehető stb. Legjellemzőbbnek tartom idevonatkozólag azt a feladatot felemlíteni, melyben 4 tizedesig megadott tömegből kell sűrűséget számítani s ennek dacára még sem kapunk véges eredményt.

Az ilyen feladatokat legfeljebb azzal a hozzáadással tartom elfogadhatóknak, ha megfelelő fogalmazással csak az egész számú eredményt keressük és a maradékot is kérdésbe tesszük, pl. így: 3 kg. ólomból (adott fajsúly) hány drb 4 cm. átmérőjű golyó önthető és hány gr. ólom marad fenn?

Néhány feladat realitása ellen is van kifogásom; nevezetesen: egy négyzetméter bemázolását 3'6 koronáért drágának tartom; 9'5 koronáért nem igen hiszem, hogy lehessen kapni egy köbméter márványt; egy fordulásra rendes szekér nem képes 4'3 köbméter földet hozni és végre még Kánaán földjén sem terem egy hektár földön 710 métermázsza búza.

Nem értem azt a feladatot, mely egy olyan őrházról szól, amelynek oldalát szabályos nyolcoldalú gúla alkotja.

Szószerint közlöm a következő feladatot: „Egy rombusz átlói úgy aránylanak egymáshoz, mint 4:3. A rombusz területe változatlan marad, ha a nagyobbik átlót 8 cm.-el megkisebbitjük. Mekkora a rombusz egy oldala?” A tétel második mondata mértani abszurdum, tehát e feladat megoldhatatlan! Két olyan feladatot találtam, melyben szögfüggvényeket kell alkalmazni. (Gúla alapjának és oldallapjának hajlásából a gúla magasságának kiszámítása, látási szögből a távolság kiszámítása.)

E feladatok megoldásához segéd táblázat szükséges, ami intézeteinkben csak a tankönyvekben van meg, tehát a dolgozashoz a tankönyvet is be kell vinni; abban pedig a táblázaton kívül sok más, esetleg felhasználható adat is van, tehát csak alkalmat adunk ily feladatok adásával a jelölteknek az esetleges szabálytalanságra; mindenesetre pedig igen megnehezítjük a felügyeletet.

Általában igen soknak tartom a III. osztály anyagából felvett feladatokat, mert ezeknek inkább elméleti értéket tulajdonítok, szóbeli kidolgozásra valók, ahol a logikus gondolkodás, helyes következtetés bemutatására alkalmasak lehetnek, de írásbeli megoldásnál a legtöbbször csak annyi mértani tudást mutatnak, hogy a jelölt mennyire tudott hiba nélkül megjegyezni egy képletet. (Távolságok, metszéspontok, területek, stb. kiszámítása.)

Van egy helyen felvéve a tárgykörből még grafikon szerkesztés is, ami meg aztán már nem is tekinthető mértannak, de megadott alakjában határozatlan is, miután a mérték nincs adva, de meg a rendes ív papírra grafikont szerkeszteni nagyon bajos, vagy legalább is hosszadalmas és a legtöbbször nem is pontos.

Nagy baja az ezen tárgykörből vett feladatoknak, hogy gyakorlatiasság alig van bennük, pedig mértani oktatásunknak, tehát az ebből adott képesítói feladatoknak is első sorban és főképen a gyakorlatiasság szolgálatában kell állaniok.

Ebből a *gyakorlatiassági szempont hiányából* találtam a legtöbb kifogásolni valót a feladatok között, mert igen sok a mesterkéltség, mondva csinált példa, melyekre joggal lehet használni a régi kis káté kérdését: „És ha mindezeket tudod, mi hasznát vésszed?” Az ilyen feladatok közül a következőket említem:

1. Az egyiptomi piramis felületének és köbtartalmának kiszámítása. (Kedvenc tétel, majdnem minden évben előfordul itt, vagy ott, néha több intézetben is, de nincs semmi gyakorlati értéke; ha már egyszerűen piramis felületet vagy köbtartalmat akarunk számítani, adjunk olyan méreteket, melyek a gyakorlati életben szereplő piramisoknál fordulnak elő.)

2. A kénesőn uszó vasgolyó s ennek alámerült része. (Ki kíváncsi erre, ki látott már ilyet? Mennyivel gyakorlatibb ehelyett a tutajterhelési példa, mely elő is fordul, helyesen is, jogosan is minden évben, sőt több intézetben is.)

3. Hol fordulhat elő olyan kérdés, hogy a háromszög oldaliból kell kiszámítani a vele egyenlő területű kör sugarát, amint ezt az egyik feladat kívánja?

4. Ilyen feladat az is, melyben a négyzetes hasáb méreteiből a köréje írható gömb sugarát kell keresni. El sem tudom képzelni, hogy mikor és hol kellene a hasáb körül gömböt szerkeszteni (és akkor sem *írni!*), de ha ezt a feladatot minden cifrázás nélkül úgy fogalmazzuk, hogy mennyi a négyzetes alapu hasáb testátlója, akkor már van gyakorlati értéke.

5. Kedvenc téma a jéggömb számítása, de arra igazán kíváncsi vagyok, hogy az ily példák feladói láttak-e már jéggömböt. Én egyszer rendeltem az esztergályosnál, de nem vállalta el az elkészítést.

6. Eléggé gyakorlatinak tartom azon példákat, melyekben bizonyos testnek más testekké való öntéséről van szó, ha bennük az új test természetes méretei a keresettek; de nincs semmi gyakorlatiasság abban, ha az új test felületét kell kiszámítani, amint ezt egyik feladat kívánja.

7. Hogy mire jó azt kiszámítani, hogy egy megadott sugaru iskolai földgömbön mekkora a forró földöv területe, azt igazán nem értem; ha már ilyen példát akarunk felvenni, akkor számíttassuk magának a földön levő, tényleges forró földövnek a területét.

8. Nem láttam még soha olyan gyakorlati testet, mely egy kockából és benne érintőleg elhelyezett gömbből áll; annál kevésbbé tudom tehát megérteni, miért kellene két ilyen test köbtartalmának különbségét számítani.

9. Szintén nagyon elméleti jelentősége van az olyan feladatoknak, hogy a földfelület egy bizonyos területének belátásához mily magasra kellene emelkedni, vagy hogy megadott magasságból mekkora terület látszik.

10. Egy feladat azt kérdi, hogy mekkora sugaru gömbben fér el egy meghatározott súlyú fakocka. Nem tudom, mire jó ezt tudni, de egyébként e feladat határozatlan is, mert nincs közelebről megmondva, hogy hogyan férjen el a fakocka, tehát ha minden számítás nélkül mondok egy jó nagy számot, az olyan sugaruban mindenestre elfér.

Ha e feladatnál minden cifrázás nélkül azt kérdezzük, hogy mekkora annak a kockának a testátlója, (ami egyenlő a szabatosan kérdezendő gömb átmérőjével), ennek már van gyakorlati értelme!

11. Szintén nincs gyakorlati értelme egy hajtókeréknél, tisztán csak a hajtógyűrű súlyát számítani a többi rész nélkül.

12. Szabályos, kúpalakú mérőedényt nem ismerek, tehát az ilyenre vonatkozó számítást nem tartom gyakorlatinak.

13. Ugyancsak nem tudom elképzelni, hogyan lehessen tisztán vitorlavászonból (kifeszítő szilárd palást nélkül) hengeres részszel bíró sátrat készíteni, tehát az ilyenre vonatkozó számítást sem tartom helyesnek.

14. Ily észrevételeim befejezéséül még csak egy példát említek, mely mint egy összetett emlékoszlop számítása gyakorlatinak indul, de szintén el van rontva azzal, hogy hengeres részére be tetőzésül gúlát helyez s a henger magasságát igen kicsinynek adja meg. (80 cm.)

Befejezem észrevételeimet azzal az őszinte kijelentéssel, hogy velük senkit megbántani nem akartam, tisztán csak az ügynek kívántam szolgálni s e tekintetben az esetleg szükséges vita folytatását a magam részéről készségesen vállalom!

Pápa.

Kötse István.

Különfélék.

Poétikai olvasmánytárgyalás.

A Zrinyiász Fő Gondolata.

Az *Obsidio Szigethiana* alapeszméjére vonatkozólag kétféle vélemény szerepel az irodalomtörténetben.

Az egyik felfogás politikai alapeszmét állapít meg a hőskölteményben. Isten ostora nem törik össze Szolimán elestével; Isten kijelentette, hogy harmad-negyedizig lesz büntetés a magyar nemzeten. A Zrinyiász főgondolata, jelszava: a szigeti kapitány vérével írott szerződés mellett áldozta fel életét, oly feltétellel, hogy Isten a hős utódjának megengedi a török hatalom megtörését.

E felfogás mellett szólnak a következő érvek:

A Zrinyiász I. 25.:

Michael Archangyal kezdte könyörgeny,

És az igazakért igen esedezny:

Uram? iámborokat fogod-e rontani,

És az hamissakért fogod-e meg urni.

Az Úr ekkép válaszol:

Ostorum szolgálomra nem tiltom, hogy szálljon,
 Melynek nem kell törődni semmit halálon,
 Akarom neky könnyebségére szállyon,
 És lelkének hívősülésére álljon.

„Szolgámnak“ pedig Zrinyit nevezi a lehajló feszület képében. A jámborokat, a szigetvári hősokeket tehát azért sujtja halállal, hogy lelkük megkönnyebbüljön, felfrissüljön. Ez a hely magyarázatra szorul, de sem az akadémiai kiadásban, sem iskolai kommentárokbán e sorok fejtegetve nincsenek. Egyelőre mi sem időzünk tovább náluk, csak annak megállapítására szorítkozunk, hogy Isten a jámborokat a maguk lelki üdvéért készül halállal sujtani, nem az ostor, a török teljes összetöretéséért.

Mikor a II. Énekben Zrinyi bünös nemzetéért és bünös magáért imádkozik, (a jámbor is bünös, gyarló, kivált a XVI. század felfogásában) a feszület csak az ő személyére vonatkozó könyörgésére ad választ: nem kell attól tartania, hogy késő venségben, ágyban hal meg; el fog esni martyrként az Úr nevéért. A II. Ének e helyén a költő megjegyezte: „It ennihány Wers hea.“ Tudnivaló, hogy a hiányzó verseket közvetlenül megelőző versszakban már a szigeti kapitány fiára, Györgyre vonatkozó prófécia foglaltatik s ez szakad félbe. A hiányzó néhány vers tehát Zrinyi utódaira vonatkozó prófeciát tartalmazott volna, nem tért volna vissza Gyögyről — az apára. Tartalma a hiányzó verseknek ugyanaz lett volna, ha elkészülnek, ami az eposz utolsó két soráé:

Ily subscribálásnak néked adta magát,
 Eő vitéz véreért ved kedvedben fiát.

A politikai alapeszmét támogatják a hiányzó sorok.

Hogy a költő miért hagyta befejezetlenül a II. Éneket, annak könnyü a megmagyarázása. Nem akarta önmagát dicsőíteni olyképen, hogy Istennek ő róla szóló jóvendölését, a törökön aratott és aratandó győzelmeit megemlítse. De jobb is, hogy a jóvendölés hézagos. Sok tragikus jóslattal csüggesztette volna Isten a szigeti hős rettenthetetlen lelkét, ha utódainak sorsát feltárja előtte. Mintha csak jós tehetséggel megsejtette volna a költő, hogy jobb ha az Úr jóslata nemcsak az olvasói számára, hanem az imádkozó szigeti hős számára is csonka marad.

A másik vélemény dogmatikus alapeszmét lát a Zrinyiászban. A haragvó Isten bünteti a magyart hitehagyásáért, büneiért; a nem-

zet büneiért Zrinyi és társai tesznek eleget azzal, hogy martyrhalált halnak Sziget alatt s evvel megváltják a nemzetet. Isten kiengesztelődik s eltöri haragja vesszejét.

Vegyük sorra e felfogásra vonatkozó érveket is.

A XIII. Énekben Szulimán azt mondja: „Szulimánnál vitézség vész el, Török hold és jó hír véle aluszik el.“

E kijelentésében én nem látok többet, mint a hosszú sikertelen ostrom miatt elkeseredett szultán kifakadását. Tudjuk a történelemből, hogy nem Szulimánnál veszett el a vitézség, sőt ő volt a legvitézebb szultánok egyike. Téves az ő elkeseredését Isten próféciajának tartani. A költő arra törekedett, hogy szereplői lelki állapotát fesse és ha jóslatot akar írni az eposz-író, azt világosan tudtunkra adja.

A XIV. Énekben az Alderántól felidézett Ali mondja, hogy Mohamed:

«fog velem égni örök tűzben,
Méért gionörköttünk az köröszteni uérben,
Nem örül az Isten büntetés uezsöben,
Mi voltunk, ám küldött minket örök tűzben.

Itt világosan azt mondja a költő, hogy noha a török Isten ostora, Isten mégsem örül neki, hanem elkárhoztatja holta után. Így tett Alival, így tesz Mohameddel is, mert pogány.

Ugyanez az értelme az előző versszaknak:

«Szigetben nem laknak olyan körösztenyek,
Kiknek árthassanak Alkorán levelek,
Sem az Pokolbeli és koporsós lelkek,
Nagyobb Mahometnél Istene ezeknek.

Semmikép sem lehet e strófákból azt a következtetést vonni, hogy Isten nem haragszik többé a magyar nemzetre. Sem abból, hogy Isten nem örül a büntetésvesszőben, hiszen Isten mindig egy pogány, neki nem tetsző népet szemelt ki az ő választott népe ostorául, így a bibliai korszakban; sem abból, hogy a szigetieknek nem árthatnak Alkorán levelek...

De talán a 64. versszakban utal a költő a nemzet váltságára?

De ezek már más üdők és más emberek,
Látom az Istennél igen kedvesebbek,
Hogy sem előb, kik voltak egyenetlenek,
És ők is elesnek, de ők Méreteknek.
Hárman kegyetlenül éltét Szulimánnak
Megfonták...

Itt Ali lelke ugyanazt mondja és nem többet, mint a lehajló feszület az imádkozó Zrinyinek: Istennek kedves a jámbor, az egyetértő, de elesik, azonban halála dicsőséges, mert Szulimánt megöli harcban. Ilyen időket és embereket nem látott életében Ali, mikor ő volt az ostor, akkor bűnös egyenetlen volt az ellenfél.

Többet kimagyarázni ezekből a versszakokból sem lehet.

Nézzük, milyen a XV. Énekre, Zrinyi búcsú beszédére épített argumentum:

Nem haragszik már ránk, mert it büntetését
 Meg vette büneinkért s igaz törvényét
 Be teljesítette, most hűség érdemét
 Az nagy menyben készíti s oda visz minket.

Látnivaló, hogy Isten csak a szigetieknek bocsátott meg. A nemzetnek való megbocsátásról itt sincsen szó. Az az ellenvetés sem állhat meg, hogy Istennek nem volt oka haragudnia a szigetvári hősökre és így Zrinyi nem vonatkoztathatta magára Isten neheztelését. Hogy saját magára és bajtársaira értette, az kitünik a szultán követeihez intézett beszédéből:

VI. 46. «De ha büneinkért az Isten bennünket
 Meguér s kezetekben adgya életünket,
 Meghalunk örömet.

Még világosabban, szigetvári bajtársaira *rámutatva*, fejezi ki ezt a gondolatot a szigeti kapitány ugyanebben a beszédben a 43. versszakban:

... Zrini ezekkel már sokat szenvedet,
 Gonoszt, veszedelmet, hideget s meleget.
 Azért, hogy Istennél nyerhessünk kegyelmet,
 Azért nem gondolunk vesztenünk éltünket,
 Sok kinchet, gazdagságot és mindenünket,
 És ez el mulandó Világy hirünket.

A halálba néző és vallásos katona lelkiállapotát festi a költő Zrinyi nem törődik a halállal, mert ez könnyebbségére száll felé, „lelke hűvösülésére.“ Mít jelent ez a kitétel? A halálfélelem leküzdését. A halálfélelmet három esetben küzdheti le az ember, így tanítja minden kor költészete, ezt példázza egy-egy szereplő halálával a Zrinyiász. Az ember mulandóbb a kőnél, némely állatnál, de a jótettei, a „jószágos cselekedetek“ túlélnek.

Ágyban, párnák közt halálra menő embernek lelke könnyebbségére a jócselekedeteire való feleszmélése van. Így hal meg Farkasich. Szerelmesen meghalni is könnyű. Így hal meg Kumilla.

Avagy a harcmezőn. Ezt szavalja Goethe Faustja és ezt dalolja Petőfi. A halálba rohanó katona, ha eszmény lelkesíti, a túlvilági büntetéstől való retteget nem érezve esik el. Így hal meg a szigetvári hős. Ezt a pszichológiai tényt örökíti meg a Zrinyiász.

A dogmatikus elmélet azonban nemcsak lélektani, hanem egyuttal poétikai tévedésbe is esett e hely magyarázatánál. E sorokban: „Nem haragszik már ránk, mert itt büntetését megvette bűneinkért s igaz törvényét beteljesítette“ — az utóbbi sort a nemzetre vonatkoztatták s valóban kiszakítva az összefüggésből olybá hangzik, mintha a nemzetre rótt törvény beteljesedését hangoztatná az élettől búcsúzó hős, pedig itt a költő egy gyakori sajátosságával, fordulatával, *gondolatritmussal* van dolgunk s így e sor értelme ugyanaz, ami az előző soré: büntetését itt a várostromnál megvette már bűneinkért.

Egyetlen erős érve van a dogmatikus elméletnek és ez a következő: Az I. Ének haragvó Istenével szembe van állítva az utolsó ének kiengesztelődő Istene. Ez harmónikus és fenséges befejezése a költeménynek. Ha a kiengesztelés az eposz keretén kívüj esnék, a harmadik-negyedik izre maradna, mint Isten tervezte, az eposz a befejezetlenség hatását tenné, a kerekdedsége szenvedne. De erre azt felelhetjük: nem tételez-e fel még ennél a kompozícióbéli hibánál (mely nem is forog fenn!) súlyosabb hibát az oly elmélet, mely azt hirdeti, hogy Isten az ő szilárd tervét Zrinyi imájára megváltoztatja?

Isten nem változtatta meg tervét, csak nem tárta fel teljesen az arkangyalnak.

I. 26. Te akarod én tanáchozat tudny,
Vagy el röytöt nagy titkaimat vizgálny,
Az mellyeket teneked nem lehet tudny.

„A röytöt nagy titokra“ pedig akkor hivatkozik az Úr, mikor az arkangyal a jámborok romlását, halálát szánakozva felemlíti. Az ő sorsukra vonatkozik Isten nagy titka. Hogy erre fényt deríthessünk, utalnunk kell a Zrinyiász különös, klasszikus mintáitól eltérő kompozíciójára. Míg Homeros, Vergilius in medias res viszik az olvasót, addig Zrinyi nem a szigeti ostrommal kezdi a cselekvényt, hanem Magyarország erkölcsi állapotának rajzával. Ebben, mintegy *keretbe* van beillesztve a szigetvári hős sorsa.

A koncepció is utal erre a sajátos kompozícióra. Isten sujtani akarja Magyarországot több nemzedéken át vagy ha meg nem tér, örökre. Magyarország e sujtolást már régebben is szenvedte

büneiért, az eposz is megemlékezik Mohácsról és szenvedni fogja mindenesetre még három-négy nemzedéken át. E keretbe illeszkedik be a szigetvári hős története Isten rejtett titkából. Őt választja ki a leghatalmasabb ellenség haragjának, mert ő méltó rá, hogy tündöklő példát statuáljon, miképp kell a nemzetnek bűneit leveze-
kelni, a bosszuálló Istent kiengesztelni.

A szigeti ostrom szimboluma az egész nemzet jövőendő felszabadulásának.

A keretbe új és új, más és más hőstettek, erények képét, történetét kell hogy illessze a magyarság, de a kép, melyet a keret övez, teljes. Zrinyire lesújt az ostor, de Zrinyi erényein megtörik. Ez buzdítás a nemzetnek, hogy ilyen, még pediglen több nemzedék szívébe bevésődött erények fogják a török uralom alól felszabadítani.

Az I. Ének haragvó Istenével szembe van állítva a XV. Ének kiengesztelő Istene. A földi kincseknek, az életnek a hitért, a hazáért való feláldozása engeszteli ki a haragvó Istent a szigetiék iránt; ilyen hőstettek fogják kiengesztelni majdan a nemzet iránt.

A költő tudta, hogy az eposzi tárgynak nagyszerűnek, eposzi magaslaton állónak kell lenni. De lehet-e nagyobb szerű jelentőséget tulajdonítani a szigetvári ostromnak, minthogy az egész nemzet felszabadító küzdelmének szimbolumát, ragyogó példáját látjuk benne? Isten a törökkel sújtja a bűnökbe merült magyar nemzetet, de megtöri a törököt, ha az egész magyarság megtér. Ez a keret. Isten megmutatja az utat, a módot haragja kiengesztelésére: ez a rejtett nagy titka. Ez okból szemeli ki nagy szenvedésekre a jámborokat, Szigetvár hőseit, hogy az ostornak ne csak sujtolását, hanem bűnhődését is példázhassa, nemcsak haragját, hanem kiengesztelődését is feltüntesse.

Hogy a szigetvári hős lelke a vérszerinti utódaiban él tovább, hogy a szimbolumot, a felszabadulást a török járom alól az ő vérenek vérei lesznek hivatva politikai értelemben valóságra varázsolni: ezt nem csupán a Zrinyiász költője írja az utolsó versszakban, hanem a Zrinyiek életpályája is tanúsítja.

A költő sohsem hitte, hogy az ostor teljesen ott tört össze Szigetnél.

A Zrinyiász Peroratiójában vallja, hogy az ostor összetörése még a jelené és a jövőé:

De híremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bai-vivó szablyámmal,
Míg élek, hartzolok az Ottoman hóddal.

Dr. Harmos Sándor.

Vegyesek.

A tanítóképző-intézetek és a háboru.

1. *A csáktornyai állami elemi népiskolai tanítóképző intézet helyiségeit* a háboru kitörése után azonnal járványkórháznak foglalták le és rendezték be; később azonban, még használatbavétel előtt, a kórházat áttették a Zrinyi-várba. Október elején az internátusi helyiségek közül a hálótermeket és dolgozó-szobákat, továbbá az intézeti szolga lakását (utóbbit konyhának) póttartalék-kórháznak rendezték be. A tanulmányi helyiségeket és a köztartási helyiségeket meghagyták az intézet céljaira. Így a tanítás szeptember 15. óta az intézet rendes helyiségeiben folyik s a növendékek köztartási ellátása is az intézetben történik. A bennlakásra felvett növendékek 20 magánháiban nyertek elhelyezést fejenként havi 8—8 koronáért, mely összegben a téli fűtés díja is bentfoglaltatik. A lakásdíjat a tanulók maguk fizetik.

Az intézet alkalmazottai közül Blickling Antal, Grész Ernő tanárok, Grau Géza gyakorló-iskolai tanító, Koltay István nevelő, Pajor József iskolaszolga és két internátusi szolga vonultak be katonai szolgálatra. Grész Ernő később szabadságoltatott. Mivel időközben Rónai Sándor r. tanárt Kolozsvárra helyezték át, az otthon maradt tanárok, saját óráikon felül, négy tanár óráját látják el.

A tanárok tevékeny részt vesznek a helyi segélyező akcióban, első sorban ama sebesültek körül, kik az intézetben nyernek elhelyezést. A növendékek 84 kg. szederlevelet gyűjtöttek.

2. *A győri áll. elemi tanítónőképző-intézet mindkét épületét* július végén, a mozgósítás elrendelése után, a katonai hatóság azonnal lefoglalta tartalék-kórház céljaira. Ugyanekkor lefoglalták az intézet konyháját is, hol a város több kórháza részére a katonaság főzet. Az épületek helyiségei közül csak az igazgatói lakást, a nevelőnők, köztartásvezető tanítónő és a gazdasszony lakását hagyták szabadon, ezenkívül a régi épületben az ebédlőt. Az intézetben kapott lakást az összes kórházak törzsorvosa; itt van a gyógyszerár is. A Vöröskereszt-ápolónők három nagyobb helyiséget foglaltak el céljaikra. Augusztusban tartalékos katonák elszállásolására szolgált az új épület; szeptember elejétől kezdve pedig mind a két épület kórház, 140 beteg részére.

A növendékek közül 40-en a Szt.-Orsolya rendü zárdában nyertek elhelyezést; a többi 60 növendék egyes családoknál havi 60 koronáért kap teljes ellátást. A tanítás szeptember 15-én kezdődött. Négy napig a révfalui, külvárosi állami elemi iskola épületében, ezután öt hétig délelőttönként a Szt.-Orsolya rendü zárdában voltak a tanítások. Október 31-ike óta a Szt.-Benedek-rend főgimnáziumában folyik a tanítás, hol a II. emeleten két tanterem, a fizikai kísérleti terem és a díszterem áll a tanítónőképző rendelkezésére délutánonként. A gyakorló-iskola a földszinten kapott egy tantermet. Hogy nagyobb tantárgy-redukcióra ne legyen szükség, 40-perces tanítási órarendszert alkalmaznak; így (2—6-ig) négy óra alatt, 10-perces szünetek mellett —öt tanórát tartanak. A testület tagjai közül katonai szolgálatot senki sem teljesít, tehát a létszám teljes.

A nőtagok közül többen, részben nappal, részben éjjel, a kórházban ápolnak s a katonák részére meleg ruhákat készítenek. Egyébként a tantestület minden tagja fizetésének havonként 1%-át adja a hadba vonultak családjainak segélyezésére; azonkívül nem vonja ki magát semminemű más közös adakozásból, mely a háboru által sujtottak részére a városban, különböző címeken folyik.

A növendékek a tanév eleje óta nagy szorgalommal készítik a harctéren levő katonák részére a meleg ruhákat, melynek anyagát nagy részben maguk fedezték, de hozzájárult a költségekhez az intézeti ifjusági segélyalap is 120 koronával, valamint a város közönsége az intézet igazgatósága által a helyi lapokban közzétett nyilvános kérelem folytán. A harctéren lévő katonák karácsonyi ajándékára 81 korona 70 fillért gyűjtöttek. Szedtek 8¹/₂ kiló földiszeder levelet a katonák teájának pótlásához.

3. *A lévőai állami elemi tanítóképző-intézet tanárai* közül bevonultak: Pazár Zoltán, Frank Antal, Schaffer Ferenc tanárok és Kopcsán Mihály gyak. isk. tanító.

4. *A losonci áll. elemi népiskolai tanítóképző intézet tanárai* közül katonai szolgálatra vonult be Jaloveczky Péter és Zorkoczy Ede; utóbbi ezidőszerint szabadságolva van. Polgárőrök Theisz Lajos, Zoltán Géza és Zorkoczy Ede. A negyedik osztály növendékei közül öt katonáskodik.

Az intézet helyiségei a nagy szünetidőben katonai beszállásosra szolgáltak, a szorgalmi időre azonban fölszabadultak; Jaloveczky Péter bennlakó tanár szobájában a Vöröskereszt-egylet működik. A tanítás szeptember 15. óta a rendes helyiségekben

folyik. Közben szeptember végétől november harmadikáig járvány miatt a tanítások szüneteltek.

A tanári testület tagjai a helybeli jótékony egyesületeket támogatják; az ifjuság nagyobb mennyiségű szederlevelet gyűjtött.

5. *A máramarosszigeti áll. elemi népiskolai tanítóképző intézetben* szeptember 15-én kezdődött a tanítás, amelyet azonban az orosz betörés miatt október 1-én be kellett szüntetni. Az oroszok kikergetése után, október 26-án, újból megkezdődött a tanítás. A tanári karból hadi szolgálatot teljesítenek Málnási Dezső és Papp György tanárok, továbbá Frindt László nevelő. Az intézet tanulói közül még szeptember hóban öten vonultak be katonának. A háboruba vonult szegénysorsuak családtagjainak segélyezésére és Vöröskereszt-egyesületi célokra a tanártestület fizetésének egy százalékát adja.

6. *A nagyváradi református tanítónőképző-intézet* nyolc termét és hét szobáját november 1-én tartalék-kórháznak foglalták le. A tanítás jelenleg az internátusnak két nappali szobájában, a díszteremben és a kis-ebédlőben folyik. A gyakorló-iskolát a szomszédban levő ref. egyházi tanácsteremben helyezték el. A tanítás rendes időben kezdődött, de október 5-től november 3-áig kolerajárvány miatt az iskolák be voltak zárva az egész városban. (A háboruval való egyéb kapcsolatról már az októberi szám hozott hirt.)

7. *A sepsiszentgyörgyi áll. elemi népiskolai tanítónőképző-intézet helyiségei* sem a Vöröskereszt céljaira, sem katonai lakatanyai célokra lefoglalva nincsenek s így a tanítást szeptember 5-én a rendes helyiségekben kezdték meg. A tanári testületből két tanerő hiányzik: a már augusztus hó óta katonai szolgálatot teljesítő Ságfi Tamás tanár s a Kolozsvárra helyezett Pálmai Lenke igazgató. Az intézet kertésze, Rózsa Albert, kit időközben Aradra helyeztek át, szintén a harctérre vonult.

A hadbavonultak családjainak segélyezésére a tanári testület fizetésének 1⁰/₀-át a városi segélyző-bizottsághoz juttatja. Az intézet növendékei 50 koronát gyűjtöttek a harctéren levők karácsonyi ajándékára, mely összeg a Hadsegélyző-Hivatalhoz küldetett.

A növendékek szorgalmasan készítik a meleg ruhadarabokat s eddig 770 darabot küldtek el a hazafias célra. Az anyag beszerzési költsége, mintegy 1200 korona, részint a növendékektől, részint társadalmi úton gyűlt össze. A növendékek 12 kg. szederlevelet gyűjtöttek.

8. *A temesvári áll. elemi népiskolai tanítóképző-intézet alkalmazottai közül* Bocskay István, Ehmann Tivadar, Kövesi Jenő, Szelényi Dezső, Várady József tanárok, Schön István gyakorlóiskolai tanító, Langmáhr Ferenc int. nevelő és Nyulas János int. kertész vonultak be katonai szolgálatra. A tanítást Amberg József igazgató, Mandola Aladár, Révfy Géza, Rösler Béla tanárok, Maurer Mihály gyakorló iskolai tanító végzik: néhány órát vállaltak — rendszeres óráikon felül — Wickl Gyula gazdasági tanár és Mihutia Sándor, a román nyelv óraadó tanára. A tanítás szeptember 15-én kezdődött.

Az intézet főépülete katonai tartalék-kórháznak van lefoglalva, 210 ágyra berendezve és szept. 12-ike óta állandóan sebesültekkel és betegekkel benépesítve. Az intézetnek két osztálya a melléképületben van elhelyezve, egyik a betegszobában, a másik a mosó-konyhában, két osztálya és a gyakorló-iskola pedig bérépületben talált elhelyezést, amely máskor a növendékek egy részének internátusául szokott szolgálni. E bérépületben egyúttal 25 bennlakó növendék is el van helyezve, a többiek családokhoz adattak ki teljes ellátásra. A tanárok mind adakoztak a hadba vonultak családjai részére a helyi bizottságnál és folyton adakoznak a sebesültek eltartására; az igazgató ezenkívül foglalkozik az intézetben levő sebesültek részére adományok — fehérneműek és ételneműek gyűjtésével és elosztásával.

9. *A munkácsi állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet részére* kibérelt épületek egészen okt. 27-éig részint katonaszállásul, részint kórházi célokra használtattak. A tanítások szeptember 15-én kezdődtek a helybeli főgimnáziumtól kölcsönként butorokkal, egy privátszobában és itt folytak okt. 27-éig, amikor az intézet saját helyiségeibe költözött át. Az internátusi célra kijelölt épület azonban tovább is katonai kórház maradt és így a növendékek magánházakban vannak elhelyezve. Katonai szolgálatra a testület egyik tagja sem vonult be.

A testület tagjai részt vesznek minden akcióban, mely a hadbavonultak vagy hozzátartozóik segítségét célozza.

10. *Az eperjesi állami elemi népiskolai tanítónőképző-intézet helyiségeiben* augusztus 31. óta Vöröskereszt-kórház van. A tanítás szeptember 15-én kezdődött s november 26-áig akadálytalanul folyt. November 27-én, a Sárosba történt orosz betörés folytán egyelőre beszüntették s a növendékeket hazaküldték. A tanári testületben semmi változás sincs.

11. *A modori. mikr állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet* tanári testületének tagjai közül katonai szolgálatot teljesítenek: Csada Imre, Ehrlich Antal, Lados József tanárok és Andriczói György nevelő. A szintén bevonult, de betegség miatt szept. közepe táján szabadságolt Téger Béla tanár december 14-én újra bevonul. Szarka Lajos igazgató és Tóder Gyula tanár, népfölkelők csak mint számfelettiéknak ideiglenesen szabadságolva.

A tanítás szept. 15-én, részben redukált óraterv mellett, megkezdődött s zavartalanul folyik. Ez főképp annak köszönhető, hogy Lenhardt Károly nyug. igazgató s Glünkl Ágost nyug. tanár felajánlották szolgálataikat a háború tartamára.

Az intézet épülete eddig sem katonai célokra, sem a Vöröskereszt céljaira lefoglalva nem volt.

A tanári testület itthon maradt tagjai havonként fizetésük $\frac{20}{100}$ -át ajánlották fel hadsegítő célokra. Ugyanezen célra az igazgató kezdeményezésére nikotinmentes napokat rendez az ifjúság és tanári kar, mely alkalmakkor az elfüstölni szokott dohány árát gyűjtőíven összeszedik, tanár és tanítványtól egyaránt. Ezen összegekből december közepére 25 téli fölszerelést szállít be az intézet a kultuszminisztérium címére. Egy-egy fölszerelés áll hósapka, érmelegítő, haskötő, térdmelegítő, alsónadrág és kapcából. Ezekon kívül nagyrészt a növendékek által készített 15 kg. tépést, továbbá az intézetben és a városban felállított gyűjtőszekrényekben összehalmozódó nagymennyiségű dohányárut, csokoládét stb. küldenek a hadsegélyezés céljaira.

A meleg ruhák elkészítésében a város hölgyközönségének több tagja nagy buzgalommal segédkezett. Az intézetnek nagy része volt továbbá a Vöröskereszt Modor városi választmányának megalakulásában.

A hadbavonult katonák karácsonyára eszközölt gyűjtés eredménye 134 korona 70 fillér, a gyakorló-iskola részéről 12 korona 90 fillér.

12. *A kiskunfélegyházi m. kir. állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet helyiségei* mindjárt az első mozgósítás alkalmával — július hó 27-én — lefoglaltattak katonai célokra s már másnap közel 5000 népfölkelő nyüzsgött az intézet telkén és helyiségeiben, mert itt voltak a 30. népfölkelő gyalogezred bemutató irodái. A köztartási helyiségekben — felsőbb engedéllyel — a tisztikar kapott ellátást, maga a parancsnok, *Zulauszky Béla* őrnagy,

aki azóta a déli harctéren hősi halált halt, több tisztársával az az intézetben lakott. A tornateremben állandóan 80—100 vidéki katonaköteles talált éjjeli szállásra, akiknek a városban már nem jutott hely. Augusztus hó közepén a Vöröskereszt-egylet az intézet három helyiségében kórházat rendezett be, ez azonban a hó végén egy más iskolaépületbe helyzetetett át, s mivel a hó közepén a népfölkelők zászlóalja is a harcterre vonult, csak a pót-század irodája, s raktára részére maradt még néhány helyiség lefoglalva; a fertőző betegek pavillonja pedig továbbra is a helybeli gyengélkedő katonák helyisége maradt.

Igy az iskolai év az internátus rendes benépesítésével szeptember hó közepén akadálytalanul megnyilhatott.

Mindjárt az első mozgósítás alkalmával bevonultak katonai szolgálatra *Mihalik József*, *Scheiring Károly* tanárok és *Friedrich János* intézeti nevelő. Az általános mozgósításkor behívtak *Draghincescu György*, *Pinkert Zsigmond* tanárok és *dr. Gálfi József* intézeti orvos. *Czeglédy Tivadar* gazd. tanár ideiglenesen Karcagra helyzetetett át a bevonult földműves-iskolai igazgató helyettesítésére. *Pinkert Zsigmondot* utóbb szabadságolták s ez időszert is szabadságon van, míg szolgálati ügye végleges elintézését nyer. A tanár testület jelenleg, az igazgatón és gyakorló-iskolai tanítón kivü négy taból áll. Bevonult még katonának az intézetnek két szolgálja és egy kerti munkása.

A növendékek közül az első mozgósításkor behivatott egy IV-ed éves, október hó végén pedig besoroztatott s be is vonult kilenc növendék. Két növendék, hogy támasz nélkül maradt szü-leiknek segítségül lehessen, kilépett az intézetből. A III-ad évesek november hó elején egyetemlegesen elhatározták, hogy önként jelentkeznek katonai szolgálatra, de a szülői beleegyezést csak két növendék kapta meg, úgy hogy karácsonyig még az intézetben maradjanak.

A népfölkelők sorozásán, dec. hó 1-én alkalmasnak találtott Vékony Lajos intézeti kertész, egy fűtő és egy II. éves növendék, aki miniszteri engedéllyel a karácsonyi ünnepek előtt vizsgálzik a II. osztály tárgyaiból.

Bevonult növendékeinket a tanárok családjainak hölgyei látták el meleg ruhaneművel (a ruhás csomagba egy kis kalács is került).

Mihalik József tanár — mint neje írja — a harctéren szerzett betegségével egy morvaországi kórházban fekszik. — *Draghincescu György* az északi harctéren harcol, *Scheiring Károly* a fővárosban

teljesít szolgálatot. *Friedrich János* int. nevelőről nincs semmi hír. Az itthonmaradottak anyagi erejükhöz mérten áldoztak a nagy célra. A tanári testület 260 koronát adott egy összegben a hadbavonultak családjainak fölsegélyezésére, ezenkívül résztvett a társadalmi gyűjtésben és adakozásban. Az ifjuság a helybeli főgimnázium ifjuságával november hó 8-án rugólabda-mérkőzést rendezett, melynek tiszta jövedelme gyanánt 177 korona 60 fillért kapott a Hadsegélyző-Hivatal. A harctéren küzdő katonák karácsonyfájára az intézet ifjusága 36 korona 44 fillért gyűjtött és küldött el a Hadsegélyző-Hivatalnak.

Kinevezés. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter kinevezte Berkes Károlyt a csurgói m. kir. áll. el. népisk. tanítóképző-intézethez kertésszé.

Kizárás. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Bilicska Béni aradi m. kir. áll. el. népisk. tanítóképző intézeti II. osztálybeli növendéket, az általa elkövetett súlyos erkölcsi vétség miatt, folyó évi 155677 sz. a. kelt rendeletével, az ország összes elemi népisk. tanítóképző-intézetéből kizárta.

Kimutatás

a f. évi november 15-től december 12-ig befolyt tagsági díjakról.

1913-ra: Buday József (4.— K).

1914 re: Dr. Málnay Mihály (1.30 K), Buday József (6.— K), Kárpáti Sándor (I. f. 4.— K).

1914-re: Borbáth Lujza, dr. Ferencz Áronné, Kiss László, Terpinszky Vilmos, Simcsó József, Kirchner Béláné, Holczmann Ferenc, Schönvizner János, Sebő Béláné, Kárpáti Ernő, Várady Lajos, Köveskúti Jenő, Radnayné Schmidt Vilma, Juhász Imre, Wolszky Emilia, Csemez József, Győri róm. kath. tanítóképző, dr. Katona János, Grusz Frigyes, Ihász Ferenc, Barkács Mária, Fekete Mária, Zrinyi Károly, Tömör Boldizsár, Demjén Sándorné, Karoliny Mihály, Somogyi Géza, Pokász Imre, Pethes János, Dúzs Mária, Kovács Pál, Toder Gyula, Glüinkl Ágost, Szenthe Pál, Lépes Árpádné, dr. Gyömörey Zsigmond, Haller József (8—8 K), Pintér Ráfael (8.30 K).

1914. II. felére: Budapesti VI. kerületi áll. tanítónőképző, Tanács Imre, Belányi Tivadar, Szalka Lajos, Schusztér Gizella (4—4 K).

1915-re: Dr. Málnay Mihály (6.30 K), Kápi Gyula, Pethes János (8—8 K).

Hadba vonult kártársaink családjainak a segélyezésére adakoztak: Pintér Ráfael, Pataki Vilmos 5—5 K, Juhász Imre, Schön Istvánné, Nagy László 10—10 K, Urhegyi Alajos 2 K. Összesen 42 K; mely összeg a mult számban kimutatott 20 K-val együtt 62 K.

Dékány Mihály.